

ציטוט מפרויקט השו"ת בעבודות מחקר פרופ' מיכאל אביעוז

סיוון התשפ"ו

ההנחיות המובאות כאן הן בגדר המלצות כלליות בלבד. בכל מקרה של ספק, מומלץ להתייעץ עם מנחי העבודה ועם עורכי כתב העת או ההוצאה לאור, ולפעול בהתאם להנחיותיהם, ככל שהן שונות מן האמור כאן.

מבוא

באופן עקרוני, אין זה מקובל לצטט את פרויקט השו"ת כמקור ראשוני, שכן המאגר משמש בראש ובראשונה כלי איתור וחיפוש ולא מהדורה מדעית או ביקורתית של הטקסטים.

מקורות מהמקרא

אם מדובר על הבאת פרשני מקרא או על הטקסט המקראי, אנחנו מעדיפים את "הכתר".
ושל הפרשנים, מה שאי אפשר לומר על פרויקט השו"ת. - [/https://www.mgketer.org](https://www.mgketer.org)

דוגמה לציטוט מתוך: יצחק גוטליב, יש סדר מקרא

מוקדם ומאוחר וסדר התורה.

מאמרי חז"ל בפרקים ב, ג, הוצאו מתוך 'פרויקט השו"ת' של אוניברסיטת בראון;
ההערות מתוך פירושיהם של רש"י, ראב"ע ורמב"ן לתורה הועתקו ממאגרי המידע
של מפעל 'מקראות גדולות הכתר' בעריכתו של פרופ' מנחם כהן.² נוסח הפירושים
במהדורת 'הכתר' נבחר בבדיקה קפדנית של כתבי היד. בכל הספר אני מדגיש את
המילים המוראות שטוייו מוכרח ומאוחר או המירות פרשנות. מחור מאמרי חז"ל

מקורות מחז"ל

גם כאן כדאי לבדוק היטב את המהדורות המדעיות של המשנה, התלמודים המדרשים. אם זה לא קריטי לעבודה, אפשר לקחת גם פרויקט השו"ת ולציין בהערה הראשונה.

אם רוצים לציין את זה בביבליוגרפיה הסופית, אפשר לייחד כותרת אחת למקורות, כותרת שנייה למחקרים וכותרת שלישית למאגרים מקוונים.

דוגמא לרישום המקורות

מתוך יובל פרנקל, **חולשת הדעת : סיפורי עימות בין חכמים בתלמוד הבבלי**

מקורות

בראשית רבה = מהדורת י' תיאודור, עם תיקונים והשלמות מאת ח' אלבק, ירושלים תשכ"ה.

ויקרא רבה = מהדורת מ' מרגליות, ירושלים תשל"ב.

דברים רבה = מהדורת ש' ליברמן, ירושלים תשל"ד.

ירושלמי = מהדורת האקדמיה ללשון עברית, ירושלים תשס"א.

מדרש שמואל = מהדורת ברכיהו ליפשיץ, ירושלים תשס"ט.

מדרש תנאים = מהדורת ד"צ הופמן, א-ב, ברלין תרס"ח-תרס"ט.

מכילתא דרבי ישמעאל = מהדורת ח"ש הורביץ וי"א רבין, ירושלים תש"ל.

מכילתא דרשב"י = מהדורת י"נ אפשטיין וע"צ מלמד, ירושלים תשט"ו.

ספרא = ספרא דבי רב, דבורא דנדבה ודבורא דחובה, מהדורת א"א פינקלשטיין, א-ד, ניו יורק תשמ"ג-תש"ן.

פרשת צו-בחוקותי, מהדורת א"ה וייס, וינה תרכ"ב.

ספרי במדבר = מהדורת מ"י כהנא, ירושלים תשע"א.

ספרי דברים = מהדורת א"א פינקלשטיין, ניו יורק תשכ"ט.

ספרי זוטא במדבר = מהדורת ח"ש הורביץ, לייפציג תרע"ז.

פסיקתא דרב כהנא = מהדורת ד' מנדלבוים, ניו יורק תשכ"ב.

קהלת רבה = מהדורת ר' קיפרווסר, ירושלים תשפ"א.

תוספתא = סדר זרעים - בבא בתרא, תוספתא כפשוטה, מהדורת ש' ליברמן, ניו יורק תשט"ו-תשמ"ח.

סנהדרין ואילך - מהדורת מ"ש צוקרמנדל, ירושלים תש"ל.

תנחומא = מדרש תנחומא, ירושלים תשכ"ט.

מחקרים

- אבוט, מבוא לנרטיב = Horace Porter Abbott, *The Cambridge Introduction to Narrative*, Cambridge, UK: University Press, 2008
- אבייונה, בית שני = מיכאל אבייונה, *אטלס כרטא לתקופת בית שני, המשנה והתלמוד*, ירושלים: כרטא, 1974.
- אברבך, החינוך = משה אברבך, *החינוך היהודי בתקופת המשנה והתלמוד: מחקרים ועיונים*, ירושלים: ראובן מס, 2008.
- אברמס, מוגבלויות = Judith Z. Abrams, *Judaism and Disability: Portrayals in Ancient Texts from the Tanach through the Bavli*, Washington, D.C.: Gallaudet University Press, 1998
- אדמס, פתיחות = Robert M. Adams, *Strains of Discord: Studies in Literary Openness*, Ithaca, NY: Cornell University Press, 1958
- אולסון, אמפסון = Elder Olson, "William Empson, Contemporary Criticism and Poetic Diction", *Modern Philology* 47, 4 (1950), pp. 222–252
- אוסטין, איך עושים = ג'ון ל' אוסטין, *איך עושים דברים עם מילים*, גיא אלגת (תרגום), תל אביב: רסלינג, 2006.

מקורות מקוונים

[/https://www.responsa.co.il](https://www.responsa.co.il)

=====

לסיכום

אין כל בעיה להשתמש במאגר כדי לאתר מקורות, אך יש לצטט בפועל, מן המהדורה המדעית, המודפסת או המקוונת המוסמכת של החיבור. הדרך המועדפת היא לאתר את המקור בפרויקט השו"ת ולאחר מכן לבדוק אותו במהדורה מתאימה ולצטט על פיה.

כאשר אין גישה למהדורה אחרת, ניתן להסתמך על המאגר, ובלבד שהדבר יצוין במפורש, למשל: "רמב"ם, משנה תורה, הלכות תשובה ג:ד, לפי נוסח פרויקט השו"ת", או בהערת שוליים: הציטוט על פי פרויקט השו"ת המקוון, <https://www.responsa.co.il>.

הסתמכות כזו מקובלת במיוחד כאשר מדובר בטקסטים נדירים שאין להם מהדורה נגישה, או כאשר העבודה אינה עוסקת בשאלות פילולוגיות ובדיקת נוסח אלא בתוכן הרעיוני או ההלכתי של המקור.

אולם כאשר הדיון נוגע לדיוק הנוסח, להבדלי גרסאות או לפרשנות המבוססת על לשון הטקסט, אין להסתמך על פרויקט השו"ת בלבד ויש לבדוק את המקור במהדורה מדעית.

הנה ציטוט מתוך פרקים בתולדות הלשון העברית: החטיבה השנייה: החטיבה הביניימית, עמ' 36

הלשון הרבנית של ימי הביניים

בספרות השאלות והתשובות משוקע חומר רב בנוגע לתחומים שונים ומגוונים: הלכה, משפט עברי, תולדות ישראל, כלכלה, חברה, פולקלור ועוד. בספרות השו"ת נשתמרו כל סוגי היצירה של ספרות ההלכה, החידוש, הפירוש והפסק. אנו רואים לרוב גם את השתלשלות ההלכה מן הראשונים עד לזמנו של המשיב.

• מפתח המכון לחקר המשפט

ספרות השו"ת מציגה בפנינו בעיות חדשות שנתעוררו במשך מאות בשנים ומדיגימה למעשה את אופן השימוש בדרכי היצירה של המשפט העברי לפתרון של בעיות אלו. כמות החומר היא עצומה ולכן חיפשו חוקרים כלי עזר שיסייע להם למיין ולאתר את מבוקשם. בין היתר המכון לחקר המשפט העברי עוסק בהכנת מפתחות לספרות השו"ת. הכנת המפתח נעשית לפי המרכזים הגיאוגרפיים שבהם פעלו המשיבים, ולפי התקופות השונות. כהתחלה נבחרה תקופת "הראשונים", היינו מהמאה האחת-עשרה עד המאה השש-עשרה. עד שנת 1986 נסתיימה הכנת המפתח לשו"ת חכמי ספרד וצפון אפריקה מהמאה האחת-עשרה ועד לגירוש ספרד, היינו סופה של המאה החמש-עשרה. הכנת המפתח לשו"ת חכמי אשכנז, צרפת, איטליה ויתר המרכזים שבתקופת הראשונים נמצאת בשלבים מתקדמים. המפתח לשו"ת חכמי ספרד וצפון אפריקה כולל שלושה סוגים: המפתח המשפטי, שכבר יצא לאור כולו, בשני כרכים; המפתח ההיסטורי שיופיע בשלושה כרכים, ושניים מהם כבר יצאו לאור; מפתח המקורות, שיופיע בשני כרכים, ואחד מהם כבר יצא לאור.

להלן ייסקרו המאפיינים הרקדוקיים של לשון השו"ת במורפולוגיה, בתחביר ובאוצר המילים. חלק הארי של הממצאים שנציג כאן הושג באדיבותו של המכון לאחזור מידע, פרויקט השו"ת, של אוניברסיטת בר-אילן. מאגר זה יצוין בדברינו מכאן ולהבא בשם "פרויקט השו"ת". בנספח א בסוף יחידה זו תמצא את רשימת כל החיבורים שנאגרו בפרויקט השו"ת (וחיבורי שו"ת אחרים הנזכרים בדברינו) בציון תקופתו של כל מחבר ומקומו.

Pamela Barmash, **Modern Responsa: An Anthology of Jewish Ethical and Ritual Decisions**

shows popularized the responsa of a number of Sefardic/Mizrahi rabbis, such as Rabbi Ḥayyim David Halevi and Rabbi Ovadiah Yosef, and inspired them to publish books of responsa more easily understood by lay readers. The online Bar Ilan Responsa Project (in Hebrew, <https://www.responsa.co.il/home.he.aspx>; in English, <https://www.responsa.co.il/home.en-US.aspx>), a Bar Ilan University initiative, has made available responsa and other halakhic works from the past that were difficult to obtain, with its search capability

